

POLSKIE TOWARZYSTWO TURYSTYCZNO – KRAJOZNAWCZE
ODDZIAŁ REGIONALNY W GDAŃSKU
POMORSKA KOMISJA TURYSTYKI KOLARSKIEJ

DOKUMENTACJA

PRZEBIEGU TURYSTYCZNEGO SZLKU ROWEROWEGO

TCZEW – NOWE

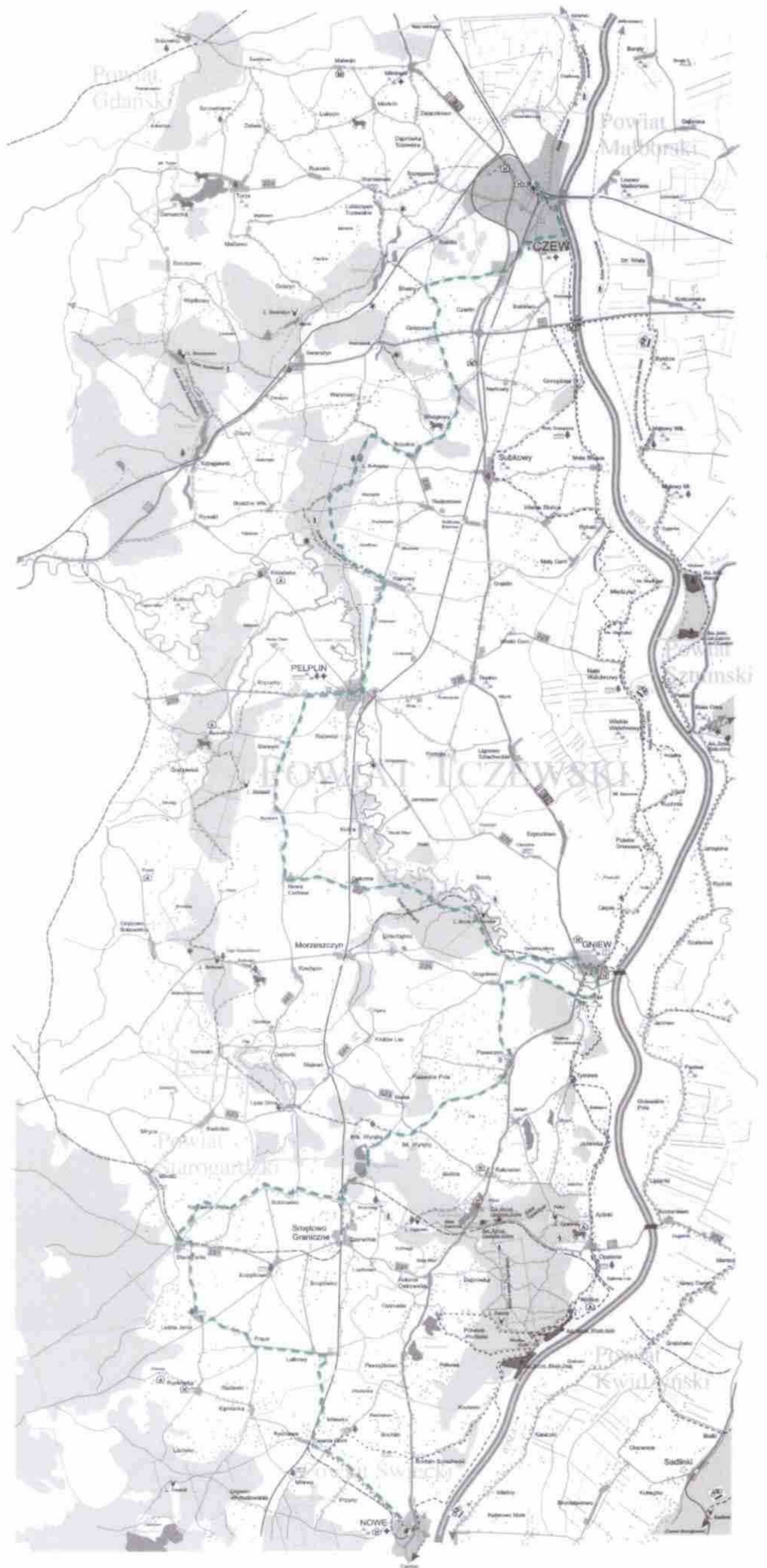

GDAŃSK 2007

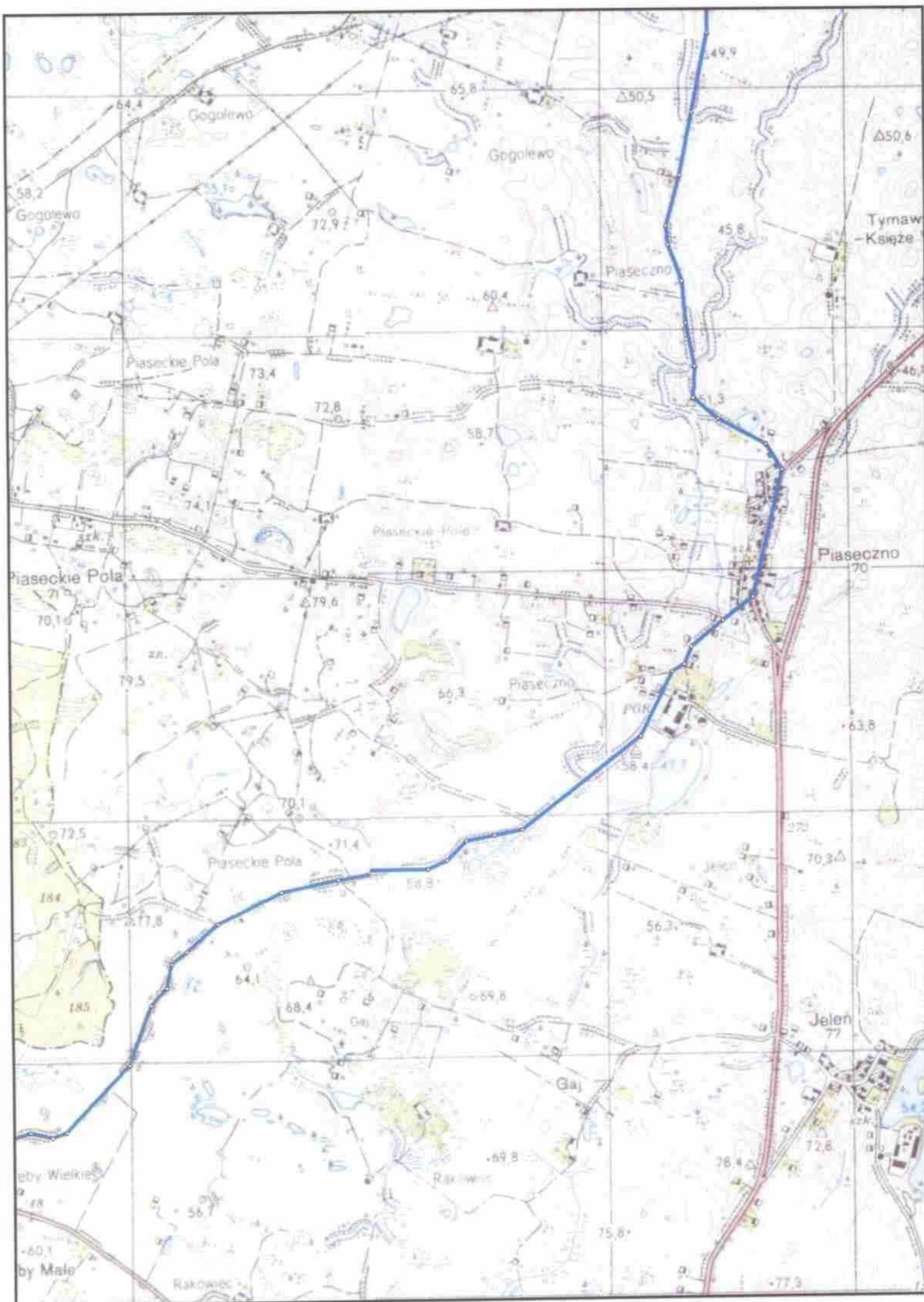
MAPA OGÓLNA

--- Oznaczenie
przebiegu
turystycznego
szlaku
rowerowego

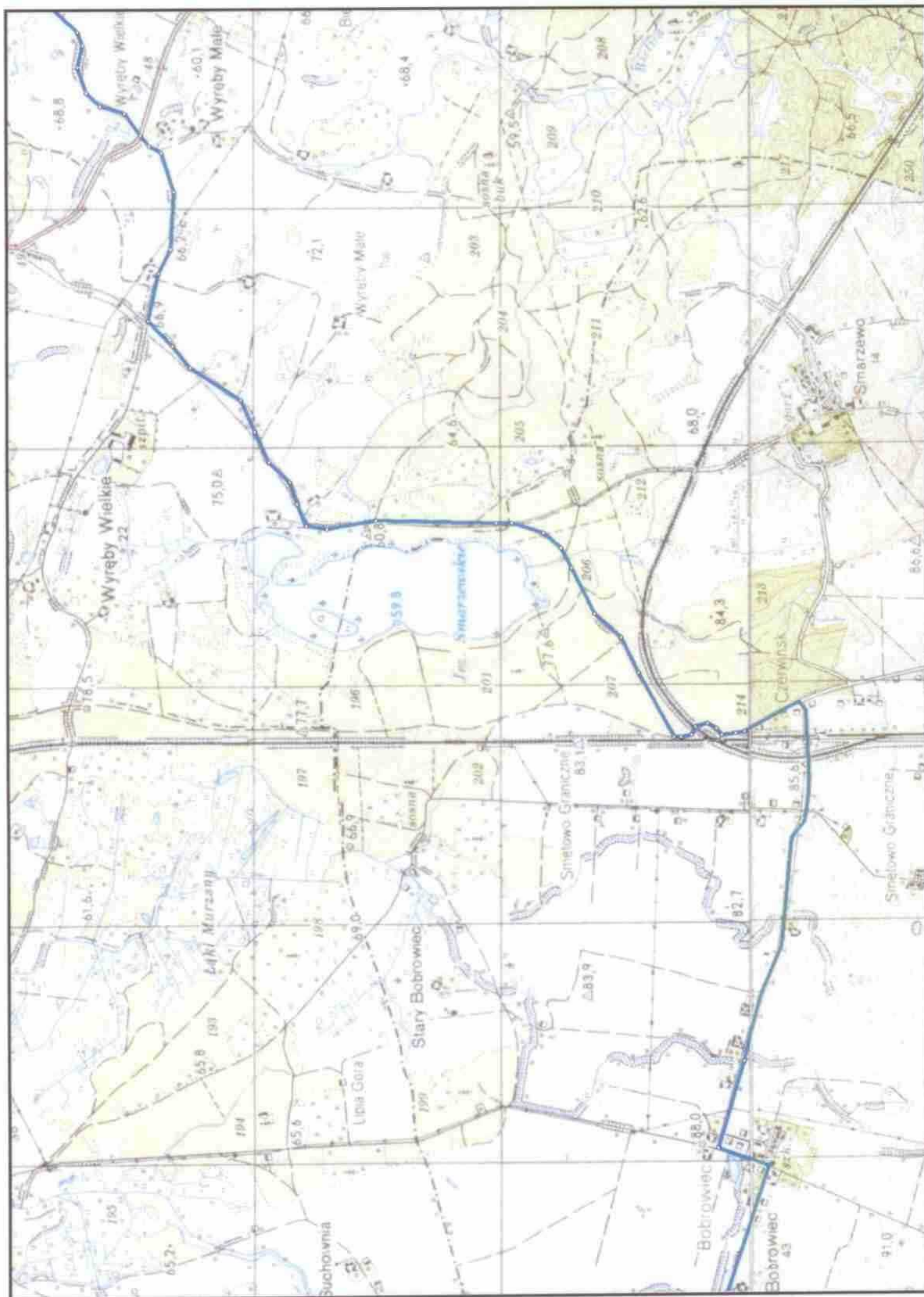
Tczew – Nowe
im. Grzymisława

9. Gmina Gniew B – opis część IV

10. Gmina Gniew i Smętowo Graniczne – opis część IV i V

**Zestawienie odległości
turystycznego szlaku roewrowego Tczew - Nowe**

Lp.	ODCINEK	PRZEBIEG SZLAKU	OD POCZĄTKU	OD KOŃCA	W GMINACH
1	0,00	Tczew PKP - ul. Kolejowa	0,00	95,2	M.Tczew
2	0,67	Tczew - ul. 1 Maja	0,67	94,5	
3	0,36	Tczew - ul. Jana z Kolna	1,03	94,2	
4	0,47	Tczew - brzeg Wisły	1,50	93,7	
5	0,80	Tczew - brzeg Wisły - ul. Nadbrzeżna	2,30	92,9	
6	1,02	Tczew - ul. Ceglarska	3,32	91,9	
7	0,65	Tczew - ul. Czyżewskiego	3,97	91,2	
8	0,29	Tczew - ul. Nowowiejska	4,26	90,9	
9	0,45	Tczew - ul. Bałdowska	4,71	90,5	
10	0,08	Tczew - ul. Żeromskiego	4,79	90,4	
11	0,59	Tczew - ul. 30 stycznia	5,38	89,8	
12	0,96	Tczew - ul. Głowackiego	6,34	88,9	
13	0,21	Tczew - skrzyżowanie z drogą nr 1, E 75	6,55	88,7	
	1,90	Granica miasta i gminy Tczew	8,45	86,8	8,45
14	1,12	Śliwiny	9,57	85,6	G. Tczew
15	2,16	Gniszewo	11,73	83,5	
16	1,82	Granica gmin Tczew - Subkowy	13,55	81,7	5,10
17	1,32	Wielgłowy	14,87	80,3	G. Subkowy
18	2,24	Brzuśce	17,11	78,1	
19	1,53	Zjazd w las do Leś. Bukowiec	18,64	76,6	
	4,31	Granica gmin Subkowy - Pelplin	22,95	72,3	9,40
20	3,10	Rajkowy; skrzyżowanie	26,05	69,2	G. Pelplin
21	1,55	Hilarowo	27,60	67,6	
22	2,15	Pelplin - granica miasta	29,75	65,5	
23	0,49	Pelplin - rondo	30,24	65,0	
24	2,10	Góra Jana Pawła II	32,34	62,9	
25	4,48	Rombark - zakręt	36,82	58,4	
	0,83	Granica gmin Pelplin - Morzeszczyn	37,65	57,6	14,70
26	2,16	Nowa Cerkiew	39,81	55,4	G. Morzeszczyn
27	2,09	Gętomie - wiadukt kolejowy	41,90	53,3	
28	1,14	Skraj lasu - skrzyżowanie - droga prosto	43,04	52,2	
	2,15	Granica gmin Morzeszczyn - Gniew	45,19	50,0	7,54
29	2,26	wyjazd z lasu na wprost leśniczówki Brody	47,45	47,8	G. Gniew
30	1,90	Gogolewo - skrzyżowanie z dr. 230	49,35	45,9	
31	2,46	Gniew - skrzyżowanie z drogą nr 1, E 75	51,81	43,4	
32	1,20	Gniew - pl. Grunwaldzki	53,01	42,2	
33	0,77	Gniew - mostek	53,78	41,4	
34	1,10	Nicponia -skrzyżowanie z drogą nr 1, E 75	54,88	40,3	
35	2,88	Gogolewo - kapliczka	57,76	37,4	
36	3,37	Piaseczno	61,13	34,1	
37	4,40	Wyreby Małe - skrzyżowanie z dr. 623	65,53	29,7	
	2,78	Granica gmin Gniew - Smętowo Gr.	68,31	26,9	23,12
38	1,15	Wyjazd z lasu droga przy torach	69,46	25,7	G. Smętowo Gr.
39	0,75	Czerwińsk - wiadukt nad torami	70,21	25,0	
40	1,98	Bobrowiec	72,19	23,0	
41	2,28	Kornatka - zazabudowania za mostkiem	74,47	20,7	
42	2,72	Kościelna Jnia	77,19	18,0	
43	0,97	Stara Jania	78,16	17,0	
44	3,35	Leśna Jania	81,51	13,7	
45	2,78	Frąca	84,29	10,9	
46	2,74	Lalkowy	87,03	8,2	
	1,92	Granica gmin Smętowo Gr. - Nowe	88,95	6,3	20,64
47	0,49	Przejazd przez tory	89,44	5,8	G. Nowe
48	1,23	Twarda Góra - skrzyżowanie z dr. 377	90,67	4,5	
49	4,53	Nowe - granica miasta - kapliczka	95,20	0,0	6,25
	95,20	Długość szlaku			95,20

WALORY KRAJOZNAWCZE SZLAKU ROWEROWEGO TCZEW – NOWE

Tczew : - mosty na Wiśle: - 1. most drogowy (dawniej kolejowy) zbudowany w latach 1851 – 1857 na trasie Tczew – Malbork, o długości 837 m; most miał charakterystyczną ażurową, kratownicową konstrukcję, 10 stylizowanych, z żółtej cegły klinkierowej, baszt oraz 2 bramy wjazdowe, po II wojnie światowej zachowało się jedno ażurowe przęsło z 4 basztami, pozostałe przęsła odbudowano niestety inaczej;

- 2. most kolejowy zbudowany w latach 1888 – 1890 na północ od mostu 1. Oba mosty tworzą charakterystyczną wizytówkę Tczewa;

- fara p/w Podwyższenia Krzyża Świętego, wzniesiona z fundacji księcia Sambora II; kościół zbudowany w latach 1226 – 1364 w stylu gotyckim; najpierw powstały kruchta z wieżą i prezbiterium, przy czym wieża pełniła też rolę obronną; zachował się oryginalny gotycki wewnętrzny portal i dębowe drzwi zakrystii z 1. poł. XIV w.; w 1993 roku w bocznej kaplicy odkryte zostały gotyckie freski przedstawiające święte niewiasty; wyposażenie kościoła - gl. barokowe (oltarze, ambona) oraz rokokowe (konfesjonały); wspaniałym dziełem gotyckiej snycerki jest Pieta z 1. poł. XV w., powstała u jednego z gdańskich mistrzów tzw. Pięknych Madonn;

- poddominikański kościół p/w św. Stanisława Kostki, był filią fary; zbudowany przy klasztorze w XIV w. (dominikanie zostali sprowadzeni do Tczewa przez księcia Mściwoja II pod koniec XIII w.), w stylu gotyckim, z charakterystyczną 8 – boczną wieżą;

- warte zobaczenia są dwa współczesne XX – wieczne kościoły: - kościół p/w św. Józefa, zbudowany w latach 1931 – 1936; - kościół p/w NMP Matki Kościoła, zbudowany w latach 1982 – 2000;

- drewniany wiatrak typu holenderskiego z XIX wieku;

- Muzeum Wisły (Oddział Centralnego Muzeum Morskiego w Gdańsku) – muzeum poświęcone rzece, mieści się w XIX – wiecznym fabrycznym budynku, jest po generalnym remoncie oraz modernizacji i od tego czasu ma tu swoją siedzibę Centrum Wystawienniczo – Regionalne Dolnej Wisły.

Śliwiny : - grodzisko.

Silnie ufortyfikowanymi liniami na Kocieniu były dolina **Wisły** (od Tczewa do Nowego), dolina **Wierzycy** (od Starej Kiszewy po Gniew) oraz dolina **Wietcisy** (od Skrzydlówka do Skarszew). Na szlaku (czy w jego bliskich okolicach) spotykamy grodziska w **Śliwinach**, **Rajkowach**, **Brodach** i **Gniewie**.

Gnieszewo : - założenie parkowo – dworskie z XIX w.; dwór murowany; obecnie szkoła.

Brzuśce : - współczesny kościół (kaplica) p/w NMP Królowej Polski i św. Maksymiliana Kolbe, filia parafii w Subkowach; zbudowany z kamienia i z cegły w stylu neogotyckim.

Rajkowy : - kościół p/w św. Bartłomieja Apostoła; obecny kościół jest trzecią świątynią w tym miejscu; 1. kościół został zbudowany w XIII w. przez cystersów, obecny -3.- w latach 1705 – 1721, wieżę dobudowano w 1783 r.; barokowy kościół jest otoczony cmentarzem, w pobliżu którego funkcjonował kiedyś (w XVIII i XIX w.) szpital; na frontonie zakrystii – zegar słoneczny z XVIII w.; w prezbiterium od 1678 r. oltarz główny przeniesiony z pelplińskiej katedry, z gotycką rzeźbą Madonny z Dzieciątkiem z XV wieku i z patronem kościoła – św. Bartłojem (obraz z XVIII w.); w bocznym rokokowym oltarzu św. Bartłomieja – rzeźba patrona przeniesiona z przydrożnej kapliczki;

- grodzisko.

Od **Rajków** towarzyszy szlakowi rzeka **Wierzyca** aż do jej ujścia w **Gniewie**.

Pelplin : - bazylika katedralna p/w Wniebowzięcia NMP – gotycki kościół wzniesiony w XIII i XIV wieku; zwieńczenie szczytu zachodniego (portal główny) jest neogotyckie; jedyny w swoim rodzaju jest portal północny (1. poł. XV w.) – kunsztowny, bogato zdobiony; sygnaturka z 1720 r.; we wnętrzu – późnorenesansowy ołtarz główny z XVII w., wysoki na 25 metrów, a w jego centrum słynny obraz Hermana Hahna „Koronacja NMP” (też z XVII w.); barokowa ambona – wykonana przez Mateusza Schollera z Gniewu (1682 r.); wyjątkowo cenne drewniane stalle z różnych okresów – gotyckie, renesansowe, barokowe; XVIII – wieczne konfesjonały; barokowe organy to dzieło Jana Jerzego Wolffa (1677 – 1678), prospekt organowy - Mateusza Schollera, duże organy, ustawione na emporze (1844 – 1845) mają 4500 piszczałek, 74 rejestry i 3 manualy; nad obudową schodów, prowadzącą na piętro dawnego klasztoru, wisi obraz Andreasa Stecha „Fundacja klasztoru w Pogódkach w 1258 roku” (1675) z widocznym nań Samborem II; nad wejściem do zakrystii możemy zobaczyć obraz Samuela Buchwalda „Założenie opactwa pelplińskiego” (1683 – 1685), a na jednym z filarów możemy obejrzeć kamienną figurę Mściwoja II (XVII w.), fundatora przeniesienia klasztoru cystersów z Pogódek do Pelplina (w 1276 roku – to wydarzenie przedstawia właśnie obraz Buchwalda); możliwe jest również zwiedzenie krużganków dawnego klasztoru;

- kościół p/w Bożego Ciała – gotycki, z początku XV w., wyposażenie kościoła z XVII i XVIII w. – barokowe i rokokowe;

- zespół parkowo – pałacowy z XIX w., własność kurii biskupiej – przez park przepływa Wierzyca, a sam park składa się z części francuskiej i angielskiej, pałac biskupi, podobnie jak park, XIX – wieczny, choć przebudowywany w XX w.;

- kanonie (kurie kanonickie) – gł. z XIX w.;

- Muzeum Diecezjalne – m.in. świetne zbiory średniowiecznej pomorskiej rzeźby, w tym unikatowe Madonny Szafkowe; Biblia Gutenberga (własność spadkobierczyni księgozbioru cysterskiego - Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego, ale eksponowana jest właśnie w Muzeum Diecezjalnym).

Nowa Cerkiew : - wieś owalnicowa;

- kościół p/w Wniebowzięcia NMP – z XIV wieku – I. kościół – drewniany - został zbudowany przez cystersów (ziemia nadana cystersom przez księcia Mściwoja II), obecny – gotycki, murowany, był wielokrotnie przebudowywany wskutek pożarów, które nękały świątynię - w 1764 (ostały się mury, kościół odbudowano w stylu barokowym, z tego roku pochodzi też sygnaturka), w 1844 (znów wypalone wnętrze) i w 1848 roku (zniszczona została wieża, której szczyt podniesiono w 1851 roku); oryginalne są: prezbiterium, zakrystia, skarbiec, wieża (bez szczytu); wyposażenie kościoła – barokowe i rokokowe; w ołtarzu głównym (XVIII w.) we wnętrzu znajduje się obraz Matki Bożej Uzdrawienia Chorych (XVII w.) słynący łaskami; w krużganku – średniowieczna kropielnica; w podziemiach kościoła spoczywa ostatni przeor opactwa cystersów pelplińskich – Maciej Prądyński, który po kasacji klasztoru został proboszczem w Nowej Cerkwi; obok kościoła na obelisku krzyż z 1868 r. poświęcony powstaniu styczniowemu 1863 r.;

- 400 metrów na zachód od wsi znajduje się cmentarz choleryczny z XVII wieku (chowano tu ofiary epidemii), obok kapliczka; w czasie I w.św. chowano tu zmarłych jeńców rosyjskich, w czasie II w.św. ofiary hitlerowców.

Brody Pomorskie : - grodzisko;

- wieś ulicówka;

- leśniczówka z minizoo (jest to poniekąd schronisko dla zwierząt), muzeum leśnym (Izbą Leśnictwa i Łowiectwa) i miejscem do biesiadowania.

Gogolewo : - młyn na Wierzycy.

Gniew : - zamek – zbudowany (na szczątkach dawnego grodu) w XIII i XIV wieku na planie kwadratu z narożnymi wieżyczkami, niegdyś siedziba komturów krzyżackich, potem starostów gniewskich; zachowały się też fragmenty murów otaczających zamek; zamek jest siedzibą wielu stowarzyszeń, które zajmują się m. in. organizacją spektakli i inscenizacji historycznych oraz turniejów rycerskich;

- Pałac Marysieńki (XVII wiek) – dziś hotel;
- największy na Pomorzu zespół zabytkowych kamienic, w tym podcieniowych;
- kościół farny p/w św. Mikołaja z XIV wieku – kościół gotycki, choć górna część wieży wzniesiona w 1870 r.; wystrój wnętrza z różnych okresów – gotycki, renesansowy, barokowy, rokokowy, przeważa neogotyck z XIX wieku; najstarsze jest prezbiterium (1348 r.), kaplice boczne dobudowano w XVI w.; w sąsiedztwie kościoła - figura św. Jana Nepomucena z 1738 roku;

- Muzeum Archeologiczne (Oddział Muzeum Archeologicznego w Gdańsku) – mieści się w zamku;

- grodzisko;
- Gniewski Obszar Chronionego Krajobrazu (Gniewski OChK) – obejmuje dolny odcinek Wierzycy z jej ujściem do Wisły w Gniewie, fragment falistej wysoczyzny morenowej oraz miasto Gniew.

Nieponia : - dwór z początku XIX wieku.

Piaseczno : - kościół parafialny p/w Narodzenia NMP, od 1968 roku Sanktuarium Matki Bożej Królowej Pomorza i Matki Jedności (koronacji dokonał kardynał Karol Wojtyła); gotycki kościół z poł. XIV w., zbudowany przez Zakon NMP, w poł. XVIII w. dobudowano dwie boczne barokowe kaplice; drzwi z brązu z 1983 r. przedstawiają sceny piaseckich objawień i uzdrowień; w oltarzu głównym z 1779 r. za podnoszonym obrazem („Koronacja NMP”) znajduje się średniowieczna (z 1380 r.) anonimowa rzeźba uśmiechniętej Madonny – to właśnie ta słynąca łaskami figura jest przedmiotem kultu maryjnego; w kościele znajdują się cenne boczne rokokowe oltarze i rokokowa chrzcielnica, organy i prospekt z 1702 r., chór muzyczny z 1777 r.; w kruście średniowieczna kamienna kąpielnica;

- wiatrak murowany typu holenderskiego;
- Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego (Oddział Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie) – powstało na bazie izby regionalnej; gromadzi między innymi pamiątki, eksponaty etnograficzne, dawne narzędzia pracy.

Wielkie Wyręby : - założenie parkowo – dworskie z XIX wieku; obecnie Dom Pomocy Społecznej.

Kościelna Jania : - kościół parafialny p/w Św. Trójcy, wybudowany w XVII wieku, na miejscu starszej świątyni z przelomu XIV/XV wieku – pozostałością - gotycka obronna wieża; wyposażenie - głównie barokowe i rokokowe; do 1583 r. wieś zwano Cerkiewną Janią, gdyż kiedyś każdą świątynię chrześcijańską zwano cerkwią – stąd też nazwa **Nowa Cerkiew**.

Stara Jania : - założenie parkowo – dworskie z 1870 r.; dwór murowany, odnowiony; obecnie własność prywatna.

Leśna Jania : - założenie parkowo – dworskie z 1882 r.; dwór murowany z kolumnowym portykiem, odnawiany; obecnie własność prywatna; Leśna Jania to najmłodsza część zespołu Janowych dóbr.

Rynkówka : - założenie parkowo – pałacowe z 1880 r.; pałac (dwór) zbudowano na fundamentach zamku krzyżackiego z XIV –XV wieku (zachowały się gotyckie piwnice, część parteru, układ fos), z cegły ceramicznej; odnowiony; obecnie pensjonat (własność prywatna).

Lalkowy : - kościół parafialny p/w św. Barbary; kościół gotycki (XIV,XV w.), spłonął w 1862 r., odbudowany w latach 1863 – 1866.

Nowe : - kościół farny p/w św. Mateusza Apostoła i Ewangelisty z XIV/XV wieku; barokowe wyposażenie, na zewnątrz – gotyk;

- kościół pofranciszkański p/w św. Maksymiliana Kolbe (franciszkanie zostali sprowadzeni do Nowego przez księcia Mściwoja w 1282 r.); świątynia z XIII/XIV wieku, wielokrotnie niszczone, odbudowywana i przebudowywana; wystrój – głównie barokowy;

- pozostałości krzyżackiego zamku(z XIV w.) – obecnie Centrum Kultury „Zamek” (organizuje liczne imprezy, działają tu różne zespoły i kluby);

- pozostałości średniowiecznych murów obronnych;

- owalnicowy układ ulic, starszy od szachownicowego;

- murowany wiatrak typu holenderskiego z XIX wieku.

Nowe należy do Zespołu Parków Krajobrazowych Doliny Dolnej Wisły.

Bibliografia:

1. Antkowiak Włodzimierz, Szczegółowy opis drogi wodnej Grudziądz – Gdańsk [W:] Mapa „Z biegiem Wisły”. Grudziądz – Gdańsk, Gdańsk 2004.
2. Biernacki Franciszek, Milewski Józef, Bedeker kociewski, Gdańsk 1986.
3. Ciemnolowski Janusz, Pasierb Janusz St., Pelplin, Wrocław 1978.
4. Gołabek Stefan, Kociewie. Przewodnik po szlakach turystycznych, Warszawa 1984.
5. Klim Roman, Notatki z kociewskich wędrówek, Tczew 1999.
6. Ellwart Jarosław, Kociewie i Bory Tucholskie. Przewodnik turystyczny, Gdynia 1997.
7. Kuśmierk Jadwiga, Bogucki Jan, Kozłowski Edwin F., W kręgu Kociewia. Wokół Wierzycy i Wietcisy, Gdańsk 2001.
8. Landowski Roman, Nowy bedeker kociewski, Gdańsk 2002.
9. Milewski Józef, Z dziejów kultu maryjnego na Kociewiu /Przyczynki/, Starogard Gdański 1994.
10. Milewski Józef, Zakony – ośrodki kulturotwórcze na Kociewiu /Przyczynki do historii/, Starogard Gdański 1995.
11. Milewski Józef, Skonka Czesław, Kociewie. Przewodnik turystyczny, Gdańsk 1997.
12. Solecki Bogdan, Nowa Cerkiew i okolice, Gdańsk 1990.
13. Ziolkowski Józef M., Świątynie Kociewia Tczewskiego, Tczew – Pelplin 2002.

Inne źródła:

Internet:

WWW.kobidz.pl – strona Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków.